

14. Денисова С.П. Стан та перспективи перекладознавчих досліджень. Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 17. № 1. 2014. С. 54–60.
15. Балабін В.В. Концептуальний апарат теорії військового перекладу. Військова освіта і наука: сьогоднішня та майбутня: збірник доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 листопада 2015 р.). Київ: ВІКНУ, 2015. С. 95–96.
16. Балабін В.В. Завдання теорії військового перекладу. Філологія і лінгвістика у сучасному суспільстві: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 23-24 березня 2018 р.). Херсон: Гельветика, 2018. С. 105–107.
17. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.
18. Десницький А.С. Современный библейский перевод: теория и методология. Москва: Изд-во ПСТГУ, 2015. 432 с.
19. Christiane Nord. Translating as a purposeful activity: a prospective approach. TEFLIN Journal, Volume 17, Number 2, August 2006. P. 131–143. URL: <http://teflin.org/journal/index.php/journal/article/viewFile/65/254>.
20. Алексеева Л.М. Перевод как рефлексия деятельности. Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. №1, 2010. С. 45–51.
21. Anthony Pym (2018): Exorcising Translation: Towards an Intercivilizational Turn. The European Legacy. DOI: 10.1080/10848770.2018.1423784. URL: <https://doi.org/10.1080/10848770.2018.1423784>.

УДК 81'255.4

ГІПОТЕКСТОВИЙ РІВЕНЬ ЖАНРУ КАЗКИ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СИМВОЛІКИ

HYPOTEXTUAL LEVEL OF FAIRY TALE GENRE: TRANSLATION ANALYSIS OF SYMBOLS

Воловик А.А.,

*аспірант кафедри англійської філології і перекладу
Київського національного лінгвістичного університету*

Статтю присвячено висвітленню особливостей функціонування та перекладу символів народної та літературної казки на гіпотекстовому рівні контексту. За підсумками проведеного перекладознавчого аналізу встановлено, що найсуттєвіше значення в актуалізації символіки казки відіграє лексико-семантичний підрівень. Фонетичний та морфологічний підрівні виконують своєрідну роль у формуванні символіки народної та літературної казки, однак відтворення їхньої специфіки не є першочерговим завданням перекладача, який працює з казковими текстами. Графічний, фразеологічний та синтаксичний підрівні гіпотекстового контексту істотно не впливають на формування символічного контексту казки. Основна мета виразних засобів, що функціонують на вищезазначених підрівнях, полягає в актуалізації образності й експресивності казкового твору.

Ключові слова: переклад, казка, символ, гіпотекстовий рівень контексту, адекватність.

В статье рассмотрены особенности функционирования и перевода символов народной / литературной сказки на гипотекстовом уровне контекста. Основываясь на результатах проведенного исследования, следует заключить, что наиболее существенное значение в актуализации символики сказки имеет лексико-семантический подуровень. Фонетический и морфологический подуровни также исполняют своеобразную роль в формировании символики народной и литературной сказки, но воссоздание их специфики в целевом тексте не является первостепенным заданием переводчика, работающего со сказочными текстами. Графический, фразеологический и синтаксический подуровни гипотекстового контекста существенно не влияют на формирование символического контекста сказки. Основная задача выразительных средств, функционирующих на вышеперечисленных подуровнях, состоит в актуализации образности и экспрессивности сказочного произведения.

Ключевые слова: перевод, сказка, символ, гипотекстовый уровень контекста, адекватность.

The article focuses on the analysis of functioning and translation of fairy tales' symbols on the hypotextual level of context. According to the results of the conducted research, it is possible to conclude that lexico-semantic sublevel plays the most important role in actualization of fairy tales' symbols. Phonetical and morphological sublevels also take their particular part in formation of symbolism of fairy tales. However, their rendering is not one of the essential tasks for the interpreter, who deals with fairy tales' texts. Graphical, phraseological and syntactical sublevels do not influence significantly the formation of the symbolic context of the fairy tale. The main task of the literary devices that function on the abovementioned sublevels is to actualize imagery and expressiveness of the fairy tale text.

Key words: translation, fairy tale, symbol, hypotextual level of context, adequacy.

Постановка проблеми. Вичерпна символічна інтерпретація будь-якого тексту неможлива без аналізу функціональної специфіки символіки на трьох контекстуальних рівнях: гіпотекстовому, текстовому та гіпертекстовому [1, с. 16]. Схему аналізу, яка ґрунтується на дослідженні символіки на трьох рівнях контексту, варто вважати суттєвою для роботи перекладача з текстом казки, оскільки вона уможливує виокремлення інваріантних ознак символів казкового твору, відтворення яких у тексті перекладу (далі – ТП) обов'язкове для досягнення адекватного сприйняття жанру казки цільовою аудиторією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на широкий спектр досліджень, пов'язаних зі специфікою відтворення символів у перекладі, присвячених цьому питанню науково-практичних розвідок небагато, і більшість із них націлена на вивчення особливостей передачі символів окремих художніх текстів на різних контекстуальних рівнях. З-поміж них можна виділити роботи таких дослідників, як О. Андрєєва, Н. Верхотурова, Л. Дунаєвська, Т. Казакова, Е. Кларк, В. Кикоть, М. Новикова, К. Панасенко, В. Соколова, Т. Харламова, І. Шама, Ю. Янченко.

Актуальність статті визначається зростанням цікавості до крос-культурного зіставлення архаїчних текстів, зокрема текстів народної казки та похідної від неї літературної (авторської) казки, які поєднують у собі як універсальну символіку, притаманну більшості народів, чиї картини світу побудовані на первісній міфопоетичній традиції, так і специфічну національну символіку, яка є основою національної свідомості окремого етносу. Вивчення символіки текстів казки неможливе без поетапного дослідження різних рівнів контексту. Першим кроком під час аналізу символіки казки є дослідження особливостей її функціонування на гіпотекстовому рівні, який включає в себе такі підрівні, як: фонетичний, графічний, морфологічний, лексико-семантичний, фразеологічний та синтаксичний [1, с. 16].

Постановка завдання. Мета та завдання статті полягають у висвітленні особливостей відтворення символіки гіпотекстового контекстуального рівня казки, а також у визначенні інваріантних маркерів цього контекстуального рівня, які потребують обов'язкового відтворення для досягнення адекватності перекладу цілого тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час аналізу символіки казки на гіпотекстовому контекстуальному рівні насамперед треба зазначити, що кожен із його підрівнів неоднаково впливає на актуалізацію символічного контексту

в межах як народної, так і літературної казки. Так, наприклад, графічний підрівень гіпотекстового контексту зовсім не позначається на актуалізації символіки народної казки, на відміну від літературної, де він має своє, хоч і несуттєве, значення для формування символічної картини світу авторської казки. Така розбіжність пояснюється тим, що народна казка із самого початку її створення побутувала в усній формі, а вже потім була записана в збірниках, тоді як літературна казка створюється автором у письмовому форматі і аргіогі містить індивідуально-авторські вкраплення, серед яких і графічні виділення. Наведемо приклад із казки Р. Кіплінга “How the leopard got his spots”: “*That puzzled the Leopard and the Ethiopian, but they set off to look for the aboriginal Flora, and presently, after ever so many days, they saw a great, high, tall forest full of tree trunks all scclusively speckled and sprottled and spottled, dotted and splashed and slashed and hatched and cross-hatched with shadows (Say that quickly aloud, and you will see how **very** shadowy the forest must have been)*”. [2, с. 35]. В описі лісу, що є символом «чужого» (чарівного) простору, автор використовує прислівник *very*, який він навмисно виділяє курсивом. У такий спосіб письменник наголошує на тому, що ліс є потаємним, прихованим місцем для тих, хто не проживає в ньому, для чужинців. У перекладі це графічне виділення відсутнє [3, с. 41], що негативно впливає на рівноцінне сприйняття символічного наповнення цього фрагмента цільовою аудиторією, однак не впливає на адекватну перцепцію цілого тексту казки. Так, графічний підрівень гіпотекстового контексту, з огляду на його нечастотне використання, не має суттєвого значення для виокремлення інваріантних ознак символіки літературної казки, а тому його відтворення не належить до першочергових завдань перекладача.

Найчастотнішим засобом актуалізації символічного контексту на рівні фонетики є рима. Особливо це стосується англійських народних та літературних казок, в яких використовуються магічні замовляння з ритуалів, що беруть свій початок ще з первісної обрядовості індоєвропейських народів [4, с. 119–122]. Наведемо декілька прикладів:

*So the girl agreed, and then the frog said:
“Stop it with moss and daub it with **clay**,
And then it will carry the water **away**”* [5].

Римування як один із засобів створення магічного замовляння сприяє легкості його сприйняття та запам'ятовування для подальшого втілення в життя. У ТП перекладачу вдається зберегти риму та відтворити образи:

Жаба мовить:

«Мохом і глиною як **обкладеш** –

У решеті воду тоді **донесеи**» [6, с. 54].

Однак, варто зазначити, що перекладач вносить граматичні зміни в ТП, які безпосередньо впливають на відтворення символічного наповнення самого замовляння. Зокрема, у вихідному тексті (далі – ВТ) використовується наказовий спосіб, що виражає облігаторність виконання всіх настанов та збереження послідовності дій у замовлянні; лише в такому разі головний герой зможе досягти бажаних результатів. У ТП перекладач замінює наказовий спосіб умовним, який цілковито нівелює магічну «обов'язковість», виражену у вихідному тексті через слова замовляння, що варто вважати неадекватним перекладацьким рішенням.

Узагальнюючи результати проведеного перекладознавчого аналізу символіки на фонетичному контекстуальному підрівні, можна стверджувати, що римування в магічних замовляннях в англійських казках використовується частіше, ніж в українських, та сприяє радше наділенню висловлювання експресивністю, аніж актуалізацією символічного контексту.

Морфологічний підрівень гіпотекстового контексту відіграє своєрідне значення у формуванні символічного контексту казкових висловлювань. Його специфіка полягає в тому, що морфологічні засоби використовуються як маркери символічного значення, що слугують для перекладача підказкою у відтворенні насамперед оцінності символу. Такими маркерами найчастіше в казках є суфікси зменшено-пестливих слів, наприклад: «Тільки це сказав, аж із того пенька – де не взявся – вилазить такий **маленький дідок, сам зморщений, а борода зелена аж по коліна**» [7, с. 400]. Переклад: “But no sooner were the words out of his mouth than lo and behold! – **a little old man with a bright green beard that reached to his knees climbed up out of the stump**” [8, с. 222]. В українській чарівній казці «Ох!» читач знайомиться з головним героєм іншосвіту *Охом*. Щоб підкреслити «чужість» цього персонажа для світу людей у казці використовуються такі атрибути, як *маленький, зморщений, борода зелена аж по коліна*, а також суфікс *-ок* у слові *дідок*, який характеризує персонажа низького зросту. Суфікс *-ок* належить до суфіксів-градаторів, найчастіше виражає позитивну оцінність і вказує на здрібнілість [9, с. 70]. Залежно від текстового контексту казки цей суфікс здатен виражати негативну оцінність, оскільки головний персонаж виявляється антагоністом. В англійській мові відтворити

українські суфікси за допомогою словникових відповідників неможливо, що зумовлене насамперед аналітичністю мови. Атрибут *little* цілком не покриває негативної оцінності ВТ. Замість суфікса як еквівалент можна залучити контекстуальні відповідники *dwarf* чи *fairy of the mine* [10], які покривають усі поля значення символу іншосвіту та можуть виражати як позитивну, так і негативну оцінку.

Трапляються випадки зловживання морфологічними засобами, зокрема суфіксами, у відтворенні символічного наповнення висловлювання: “However, all of a sudden she heard as or to knocking low down on the door. She upped and opened it, and what should she see but **a small black thing with a long tail**” [5]. У наведеному прикладі знову ж таки зображується персонаж «чужого» простору. Для його опису використовуються атрибути *small, black, with a long tail*, які характеризують героя як створіння іншосвіту з нелюдськими рисами. У ТП перекладачу не вдається адекватно відтворити всі маркери символічного контексту: «Раптом чує: хтось стукає у двері. Вона встала, відчинила. А на порозі стоїть **чорний чоловічок із довгим хвостом**» [6, с. 102]. Намагаючись відтворити таку характеристику героя, як «маленький», перекладач використовує суфікс *-ок* до неадекватно підібраного лексичного відповідника *thing* – *чоловік*. Так, перекладач не лише наділяє «чужого» персонажа рисами людини, «свого» простору, але й характеризує його як здрібнілого з позитивною оцінністю, що суперечить контексту ВТ. Крім того, атрибут *black* маркує негативні риси персонажа. Зауважимо, що недостовірне відтворення специфіки морфологічних засобів актуалізації символічного значення може призвести до неадекватного сприйняття ТП цільовою аудиторією.

Одним із найважливіших підрівнів гіпотекстового контексту, що відіграє суттєву роль у формуванні символічного каркаса казки, варто вважати лексико-семантичний підрівень. Під час аналізу специфіки зазначеного контексту варто наголосити на тому, що народна казка, як і літературна, може містити універсальні, національно-специфічні й авторські символи. Останні характеризують індивідуальний стиль автора і вся глибина їхнього значення може бути цілком зрозумілою лише самому автору, але не широкому загалу. Аналіз авторських символів не належить до завдань цієї статті. Нас насамперед цікавлять універсальні символи, більшість полів значення яких зрозумілі представникам різних лінгвокультур, а також національно-специфічні символи,

значення яких може легко пояснити представник етнічної спільноти, у межах якої використовуються національні символи, водночас іншим лінгвокультурам вони залишатимуться малозрозумілими. Саме тому одне з першочергових завдань перекладача полягає у визначенні універсальності та національної специфічності символів казки з подальшим обов'язковим пошуком їхніх адекватних відповідників.

Універсальні символи, які найчастіше віддзеркалюють архаїчну символіку простору, що, своєю чергою, включає символи «свого» / «чужого» простору, символи вертикалі і горизонталі, символи контакту, кордону та центра [1], зазвичай відображають загальні поняття, які відомі майже всім розвиненим лінгвокультурам і не потребують спеціальних знань (*e. g. forest, mountain, oak tree etc.*), а тому їх відтворення за допомогою словникових відповідників мови перекладу не спричиняє труднощів. Однак іноді перекладач не звертає уваги на маркери символічного контексту, опускає їх, а отже, недостовірно відтворює універсальну символіку: «*Будь добра, піди до **криниці**, візьми **цілющої води** й пусти у замок*» [7, с. 273]. Під час аналізу фрагмента української народної казки «Іван – цар звірят» передусім варто зазначити, що в чарівних казках *криниця* є символом здоров'я, сили, джерелом знань і життя [11, с. 378]. В українській культурі символ *криниці* або *колодязя* також виражає духовний зв'язок між предками та нащадками і несе в собі семи «батьківщина», «вірність», «безсмертя народного духу», «розлука» тощо [12]. Отже, із *криниці* можна дістати *цілющої* води. У ТП перекладач опускає важливий символічний маркер ВТ *цілющий*, чим частково нівелює одне з полів значення символу *криниця*: “*Please fetch me **some water** from the **well** and pour it in through the keyhole*” [8, с. 293]. *Well* втрачає те магічне значення, яким воно наділене у ВТ через елімінацію атрибута до вихідної лексеми. Отже, можна стверджувати, що перекладач неповністю відтворює значення символу *криниця*.

Значення лексико-семантичного підрівня гіпотекстового контексту зростає тоді, коли перекладач має справу з національно-специфічними символами. Коли йдеться про відтворення звичайних, на перший погляд, понять, варто проаналізувати, чи не несуть вони додаткового символічного значення для окремої етнічної спільноти. Якщо перекладач не звертає уваги на це, тоді нівелювання в перекладі такого символу може призвести до неадекватного розуміння символічного контексту всієї казки. Особливо це стосується українських казок, які пронизані специфічною

символікою, сукупність яких виражає своєрідність національної народної казки, що суттєво відрізняється від казок англійської лінгвокультури, де кількість національно-специфічних символів порівняно незначна. Проаналізуємо один із прикладів використання національно-специфічного символу України: «*Приходить до неї [змії] (виокремлення наше – В. А.), а вона йому каже: – Щоб ти за одну ніч отой ліг викорчував, і щоб там ізорав, і **пшениці** насіяв, і зжав її, у скирти поклав, і щоб в одну ніч із тієї пшениці мені **паляницю** спік: поки я встану, щоб вона на столі лежала*» [7, с. 336]. У наведеному прикладі з української народної казки «Яйце-райце» використовується одразу два національно-специфічні символи: *пшениця* та *паляниця*. Перший – це символ краси життя, тілесного та духовного багатства і щасливого добробуту, тоді як *паляниця*, або *коровай* із пшениці, дарує здоров'я, силу, щастя і красу [13]. Зерно, зокрема і пшениця, в уявленні українського народу – це завжди те, що «мусить прорости, зародити, переборюючи смерть, воскреснути» [14, с. 96]. *Паляниця* – це символ хліборобської праці, її вершина і найвища ознака. Вона також хліб, але хліб особливий – святковий і красивий, який символізує не тільки основу життя, а також його красу і святість [13]. Крім того, *паляниця* має обрядово-ритуальне та магічне значення: вона використовується як основний атрибут весілля – *коровай*, а також із нею пов'язано багато прикмет і замовлянь. У наведеному прикладі описується весь процес виготовлення *паляниці*, чим підкреслюється важливість останньої в українській хліборобській культурній традиції. *Змія* марно обирає таке випробування, адже знає, що воно потребує багато зусиль та кропіткої праці, яку не можна виконати за одну ніч. Отже, варто наголосити на тому, що опис цілого процесу виготовлення *паляниці* дає читачеві розуміння важливості того, що виготовляється, а особливо для представника української лінгвокультури. Розглянемо тепер варіант відтворення цього символу з урахуванням лексико-семантичного підрівня гіпотекстового контексту ВТ: “*And off he went to see the Snake <...>. “See that plot?” – the Snake asked. “Well, you must clear it of trees, plough it and plant it with wheat, reap **the wheat** and gather it into stacks all within one night. And you must bake **some bread** out of the selfsame wheat and place it on the table for me to eat when I get up in the morning*” [8, с. 121]. Перекладач обирає неадекватний відповідник символу *паляниця*, використовує нейтральний еквівалент, чим цілком нівелюється символічне значення слова ВТ.

З огляду на національну специфічність символу, підібрати такий відповідник, який би цілковито покривав усі поля значення одиниці ВТ, неможливо. Однак знайти відповідник із подібною культурною асоціативністю можна. Одним з еквівалентів, який частково покриває таке значення та за тематичним параметром буде відповідати ВТ, може стати лексема *corn*. Ще зі стародавніх часів у культурі кельтів цей знак використовувався для виготовлення хліба та був одним із найважливіших продуктів харчування. Кукурудза навіть була окремим символом у святковій обрядовості кельтів. Про це свідчить наявність такого поняття в культурі, як *corn dollies*, що використовувалися під час обрядів для підвищення урожайності та родючості землі [15, с. 79]. Сьогодні кукурудза і надалі вважається основною зерновою культурою у Великобританії [16]. Для відтворення символу *паланиця* можна використовувати відповідники *corn cake* чи *pie*, які досить часто трапляються в англійських народних казках.

На окрему увагу в межах лексико-семантичного підрівня гіпотекстового контексту заслуговують оніми, які можуть мати символічне значення. Саме онімний простір казки багатий на міфопоетичні образи, промовисті імена, які несуть у собі національно-культурний компонент, а тому деякі з дослідників співвідносять власні імена з реаліями (І. Барінова, В. Виноградов, Т. Кондратенко й ін.). Така особливість власного імені ускладнює процес відтворення останніх засобами ТП. За словами М. Венгрівської, казкове ім'я несе в собі певний образ, виявлення внутрішньої форми та мотивування якого дозволить відшукати адекватну мовну форму його відтворення в перекладі [17, с. 207]. Під час аналізу двокомпонентних та багатокомпонентних власних імен із казок (наприклад, *Василиса Премудра* – *Vasilisa the Wise*; *Баба Яга* – *a witch Baba Yaga* [18, с. 51] тощо) основною ознакою яких є наявність опорного характеризувального компонента, М. Венгрівська пропонувала послуговуватися трьома основними чинниками, які необхідно обов'язково враховувати під час вибору адекватного відповідника, а саме: стилістичну функцію казкового імені й інших назв у межах цілого тексту казки, семантичну структуру таких імен та назв, а також традицію їх вживання у вихідній та цільовій культурах [19, с. 8]. Для прикладу візьмемо назву однієї з українських народних казок, що містить ім'я головного персонажа, а саме казку «Кирило-Кожум'яка», яка в перекладі звучить як «Kirilo the Tanner». Нас передусім цікавить не достовірність транслітерації імені персонажа, а той атрибут, який до нього при-

єднаний. Професія, яка виражається в атрибуті, має стародавнє походження і її значення варто шукати в біблійному контексті. У Біблії, у Книзі Нового Заповіту, Дії Апостолів 9:43, зазначається, що на березі моря проживає кожум'яка Симон [20] – чоловік із величезною силою в руках. У ТП перекладач використовує прямий словниковий відповідник, який у цьому разі цілковито відтворює всі значення атрибуту, зокрема символічне для англомовної лінгвокультури.

Літературна казка характеризується ускладненим авторськими онімами. У межах авторської казки можуть використовуватися топоніми та квазітопоніми (термін О. Шапошник), наділені символічним значенням. Їх опущення чи неадекватне відтворення може призвести до руйнування символічного каркаса казки. У казці Р. Кіплінга «How the Camel Got his Hump» автор використовує квазітопонім *the Howling Desert* [2, с. 15], поняття, якого насправді не існує. Однак, з огляду на весь лексико-семантичний контекст казки, сповнений маркерами біблійного контексту, можна стверджувати, що сам квазітопонім є елементом актуалізації біблійного символізму. Якщо звернутися до книги Второзаконня 32, Пісня пророка 10 [20], то можна зрозуміти, що в казці йдеться про місцепершооснову творення світу, коли не було нічого, крім пустелі, де завивають дикі тварини. Саме тому для опису першого місця існування всього живого на землі автор використовує такий квазітопонім. У ТП перекладач використовує еквівалент *Ревуча Пустеля* [3, с. 57], що можна вважати цілком виправданим перекладацьким рішенням, з огляду на лексико-семантичний контекст функціонування цієї одиниці у ВТ. Вибір перекладача також продиктований фонетичними особливостями оригіналу, оскільки автор називає верблюда *Howler*, який вмів лише говорити *Humph* (похідне від слова *Hump*) [2, с. 15]. Щоб наголосити на повторі приголосної літери (в оригіналі це літера *h*) і тим самим зберегти прагматичний намір автора, перекладач використовує повтор літери *p* у словах *Ревуча Пустеля*, *Ревун*, *Гррррб* (похідне від слова *Горб*).

Отже, у результаті аналізу своєрідності лексико-семантичного контексту у формуванні символічного каркаса казки ми дійшли висновку, що цей підрівень відіграє найсуттєвішу роль в актуалізації значення символу та символічного контексту загалом, адекватне відтворення якого впливає на правильне сприйняття тексту іншою лінгвокультурою. Елімінація лексико-семантичних особливостей казки, а саме багатозначності онімів, різноманітних маркерів універсальної

та національно-специфічної символіки, може призвести до «текст-типологічного зсуву» (термін В. Демецької), що, у свою чергу, зумовить неадекватне сприйняття ТП культурою, що його приймає.

Наступним підрівнем гіпотекстового контексту є фразеологічний. За нашими спостереженнями, він не відіграє важливої ролі для актуалізації символіки казки. Фразеологізми використовуються не часто, що зумовлюється важкістю їх сприйняття, зокрема дитячою аудиторією, а функція тих фразеологічних одиниць, які трапляються в казках, полягає в наділенні тексту казки експресивністю й образністю. Синтаксичний підрівень гіпотекстового контексту також не містить важливих маркерів символічності казки, збереження яких є облігаторним для адекватного сприйняття текстів цього жанру цільовою аудиторією.

Висновки. У результаті аналізу значення гіпотекстового рівня контексту у формуванні символічної картини світу в казках ми дійшли висновку, що кожен підрівень цього контексту відіграє свою роль в актуалізації символічності тексту. Визначення значення кожного з них дозволило

узагальнити, що найсуттєвішу роль відіграє лексико-семантичний рівень, який безпосередньо впливає на адекватне відтворення семантики й оцінності символів. Інші підрівні, а саме фонетичний та морфологічний, також мають своє значення у формуванні символічного каркаса текстів казки, однак відтворення їхньої специфіки не є першочерговим завданням для перекладача, який працює з казковими текстами.

Що стосується перспектив подальшого дослідження специфіки перекладу символів, то зазначимо, що у світлі теорії та практики перекладу необхідно приділити увагу не лише розробленню комплексного підходу до дослідження окремих рис символів, які необхідно обов'язково зберігати та відтворювати в ТП, але й вивченню функціонування символів на різних рівнях контексту, зокрема текстовому та гіпертекстовому. На окрему увагу заслуговують дослідження символів у чарівних казках, адже саме в межах фольклорної казки символи розкривають національний колорит окремого етносу, адекватне відтворення якого сприяє розвитку та посиленню міжкультурної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англійські народні казки / упорядкування, вступ. слово та переказ. з англ. О. Тереха. Київ: Веселка, 1980. 151 с.
2. Барінова І., Нестерова Н., Сергута Д. О реаліях руської народної сказки і проблемі їх перекладу или beyond the thrice-nine land. Філологічні науки. Проблеми теорії і практики. 2016. № 5 (59). Ч. 1. С. 49–53.
3. Венгренівська М. Казкові імена і назви та їхній переклад: слов'яно-неслов'янський контекст. Слов'янський світ: зб. наук. пр. Київ: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. 2008. № 6. С. 203–220.
4. Венгренівська М. Лінгво-стилістическіє питання перекладу на французький мову руської і української сказки: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови». К., 1981. 23 с.
5. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. Коцура, О. Потапенка, В. Куйбіди. Корсунь-Шевченківський: ФОП В.М. Гавришенко. М., 2015. № 5. URL: <https://studfiles.net/preview/5252915/page:11/> (дата звернення: 17.05.2018).
6. Кіплінг Р. Як слоненя дістало свій хобот та інші казки. Х.: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 64 с.
7. Марчук Л. Суфікс-градатор в українській літературній мові. Наук. записки Вінницького держ. ун-ту імені М. Коцюбинського. Серія «Філологія». 2009. Вип. 11. С. 70–75.
8. Новикова М., Шама І. Символіка в художественном тексті. Символіка пространства (на матеріалі «Вечерів на хуторі біля Диканьки» Н.В. Гоголя і їх англійських перекладів): учебное пособие. Запоріжжя: СП «Верже», 1996. 172 с.
9. Про Україну: скарбниця українського народу. URL: <http://about-ukraine.com/pshenitsya/> (дата звернення: 25.05.2018).
10. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. Москва: Лабиринт, 2009. 274 с.
11. 100 найвідоміших образів української міфології / за заг. ред. В. Завадської, Я. Музиченко, О. Таланчук, О. Шалак. Київ: Орфей, 2002. 448 с.
12. Українські народні казки / за ред. С. Хрустальова. Київ: Ірпін, 1996. 656 с.
13. Biedermann H. Dictionary of Symbolism: Cultural Icons and the Meanings Behind Them. Meridan, 1992. 465 p.
14. Corn // English Oxford Living Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/corn> (дата звернення: 25.05.2018).
15. Encyclopedia of the Bible // Tanner. URL: <https://www.biblegateway.com/resources/encyclopedia-of-the-bible/> (дата звернення: 25.05.2018).

16. Jacobs J. English Fairy Tales. Pennsylvania: A Penn State Electronic Classics Series Publication, 2005. URL: http://mce.ucoz.ru/_Id/0/94_English-Fairy-T.pdf (дата звернення: 25.05.2018).
17. Kipling R. Just so stories. Collector's Library, 2004. 175 p.
18. Monaghan P. The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore. NY: Facts on File, Inc. 2004. 592 p.
19. Simpson J., Roud S. A Dictionary of English Folklore. Oxford University Press, 2000. 424 p.
20. Ukrainian Folk Tales / transl. I. Zheleznova. Kyiv: Dnipro Publishers, 1985. 391 p.

УДК 81'255.4'42–115:82–97

АНГЛО-УКРАЇНСЬКА БІБЛІЙНА ФРАЗЕОГРАФІЯ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

ENGLISH-UKRAINIAN BIBLICAL PHRASEOGRAPHY: TRANSLATION STUDIES ASPECT

Дзера О.В.,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті на матеріалі перекладних та тлумачних словників біблеїзмів з'ясовано стан, проблеми та перспективи сучасної біблійної фразеології. Наголошено на важливості біблійної фразеології для ідентифікації й відтворення в перекладі біблеїзмів, використаних у художній літературі. Проаналізовано три перекладні та низку тлумачних англійських і українських лексикографічних джерел біблеїзмів. Окреслено принципи їх укладання та можливості відчитування інформації. Зазначено, що більшість цих джерел відхиляються від традиційних принципів лексикографічного опису. Водночас подача інформації суттєво відрізняється залежно від типу словника та мети його укладача / укладачів.

Ключові слова: біблеїзм, біблійна фразеологія, перекладні словники, тлумачні словники, крилатий вислів, прецедентність.

В статье на материале переводных и толковых словарей библеизмов исследованы состояние, проблемы и перспективы современной библейской фразеологии. Подчеркнута важность библейской фразеологии для идентификации и воспроизведения в переводе библеизмов, использованных в художественной литературе. Проанализированы три переводных и несколько толковых английских и украинских лексикографических источника библеизмов. Очерчены принципы их составления и возможности прочтения информации. Указано, что большинство этих источников отклоняются от традиционных принципов лексикографического описания. При этом подача информации существенно отличается в зависимости от типа словаря и цели его составителя / составителей.

Ключевые слова: библеизм, библейская фразеология, переводные словари, толковые словари, крылатое выражение, прецедентность.

The article presents a case study of translation and explanatory dictionaries of biblical idioms to specify the state, problems and perspectives of modern biblical phraseology. The author emphasizes the importance of biblical phraseology for the identification and translation of biblical idioms used in fiction. Three translation and a number of explanatory lexicographical sources of biblical idioms are analyzed to clarify the principles of their compiling and possibilities of reading the information. It is pointed out that most of these sources digress from traditional principles of lexicographical description. Besides, the presentation of information differs substantially depending on the type of the dictionary and its compiler's aim.

Key words: biblical idiom, biblical phraseology, translation dictionaries, explanatory dictionaries, catch-word, precedence.

Постановка проблеми. Ідентифікація та відтворення в перекладі біблеїзмів є однією з найактуальніших прикладних проблем перекладознавства, оскільки 1) біблеїзми становлять вагомому частину англійської й української фразеології та 2) Святе Письмо – це універсальний культурний код, крізь який прочитується література християнського світу. Нездатність

перекладачів упізнати й пересотворити біблійні інтертекстами іншомовного тексту часто руйнує цілість його сприйняття, а отже, якість перекладу. Саме тому особливої ваги набуває проблема укладання повних перекладних словників біблеїзмів та використання вже наявних перекладних та тлумачних лексикографічних джерел.